

Sesztalov igéi

*Szerettem volna, szerettem volna,
ha minden körülöttem forogna:
tálak, serlegek, virágok,
bogarak, kakasok, sirályok,
újságok, tüzek, hajók,
hímnuszok, cukorkák, csillagok,
férges, nyilak, acélfegyverek,
üzletvezetők, miniszterek,
mammutok, bolhák, sátánok,
úrhajósok, sámánok . . .*

(A bálvány)

Ezt az egységet, ezt a világgözpontúságot akarja megteremteni minden mágikus ének; ezt akarja a vogulok fia, Sesztalov is. Így lesz a neve fogalom: ősinek és modernnek a jelvénye. En is így álmodoztam és reménykedtem valamilyen egyszerre primitív és korszerű költészet lehetőségében: úgy írni verset, ahogyan a parasztfestők faragják a szobraikat, csinálják a képeiket. Vagy legalább úgy, ahogyan Sinka a balladáit és a pásztorélet mélyeibe visszagyökerező panaszait, látomásait, lázadásait. A tündérit és nyomorúságosat énekbe házasítva.

Sesztalovnak azonban nehezebb a dolga: messzebből jön. Szibériából, az Ural mögül, a sámánapa örökségéből, a halász-vadász életforma és kultúra kényszerével, megváltozhatatlannak látszó törvényeivel. Ha Breton azt mondta, a szürrealizmus egy varrógép meg egy esernyő találkozása a műtőasztalon, akkor mi a sesztalovizmus: egy cirbolyafenyő meg egy trolibusz összeütközése a holdon? Régóta tudjuk, s főleg mióta a természettudomány istenét imádjuk a sámánok föld-, nap-, levegőszellemei helyett, hogy ipari lényük még csak egy-kétszáz esztendő, a medvetotem előtt táncoló és újjászülető pedig legalább harmincezer. Földüböghet az autók és a falanszterszürke lakótelepek, cementgyárak fehér porában fulladozó erdők között a mágia dobja, táncolhatnak, énekelhetnek a szupervárosok és marketek vándorai e körül a dobok körül? Mit akar Sesztalov ezekkel a varázsképekkel, meg lehet ezeket még hallani? S ha meghalljuk, akkor romboljuk le magunk körül a modern civilizáció hazugságát, belső ürességét, a természetet fölfaló gépeket, gyárat, hadiberendezéseket?

Magunkra találhatunk ettől a költészettől? (Bármiféle költészettől?) Nem az éppen a mai kultúra helyzete, hogy a művészet a peremére szorult, kiszorította a szórakoztatóipar? A sesztalovizmus nemcsak Szibériától Moszkváig, Leningrádig terjed, megszületik és fölteszi kérdéseit, keresi a választ Afrika, Észak- és Dél-Amerika, Ausztrália, a csendes-óceáni szigetvilág összes olyan népei között, amelyek ásóbotjaikkal, fúvócsöveikkel világtérelmező mítoszokkal, kis, törzsi nyelveikkel és meztelenségükkel beleütköztek — nagyon hirtelen! — az acélba, műanyagba, rádióba és televízióba, szuperszonikus utaszállító gépeibe öltözött világnyelvbe; a folyókat, tengereket, állat- és emberfajtákat, növényeket maga alá gyűrő, egyre önállóbb elektromos agyakkal működtetett Technikába. Ezzel a technikával akarnak ők versenyre kelni, vagy ennek a technikának szeretnének tartalmat, lelket adni. Az egyik oldalon ott

van a mérnök, a politikus, a szakmunkás, a tudós specialista, a másikon a néprajztudós, a törzsi múltból érkező költő, a Tahitira visszavonuló Gauguin, a népperplasztikáról önmagára és föladataira ismerő Picasso, vagy a folklórra életművet építő zeneszerzők, zenészek és koreográfusok egész sora.

És természetesen van egy harmadik tábor is: azoké, akik nem hisznek a föltámadásban, a föltámasztásban. Ők már biztosra veszik, tudják, hogy ősi múltunk = múzeum; halott tárgyak és halott szellemek tája. Világméretű skanzen legföljebb. De onnan már nem száll föl a csillagok felé az ének, nem dübög a dob, nem szól a síró furulya, nem verik föl a port lábak százai a nappali és éjszakai szertartásokon. Sesztalov is tudja, amit ők, az ő szíve is megrebben a visszahozhatatlantól:

*Földbe süppedt kunyhók között:
időborzolta boglyák között
jöttem, hogy lássam a házat,
hol apám, anyám tüze szikrázott.
Hol az a sok álom, sok emlék?
Eladták? Elitták? Megették?
E föld arcáról lemosták?
Zajos új telepre hurcolták?
Roncsait szemétként elhordták?
(Öreg ház)*

A ház megvan, de ami még benne lakik, csak a gyerekkor emléke. Ebbe a házba már nem lehet visszamenni. Lakója azonban még tud énekelni, még ellenáll annak, hogy tökéletesen otthontalan, természetből kiszakadt lény legyen. Az ősi típusú ének, a totemoszlop, amit a kanadai tengerpart indiánjai faragnak és festenek, a dallamok, táncok, melyeket még ismerünk, fölelevenítünk, annak a másfajta technikának eszközei, amivel kozmikus kapcsolatunkat fönn tudtuk tartani. Az „egydimenziós” modern ember ezt a technikát felejtette el, vetette félre, hogy félelmetes ipari technikáját, laboratóriumi tudását megteremtse. Ebből azonban nem jött létre a világ új rendje: szétdarabolódott civilizációnkban nincs meg a helye a művészetnek és az elmélkedésnek. Áru lett a gondolkodás meg az álom, az emberi személyiség a titkaival együtt.

Sesztalov mégse tehet mást: mondja, ránkolvassa, amit tud a sámánról, apja védőszelleméről, a Világügyelő Férfiúról, Arany Víz Istennőről, vagy a tűzről. Csakhogy éppen a tűz mellett ülve bizonytalanodik el a hangja, válik retorikává a mágikus ének:

*Szent tűz, lobogj!
Legyen világosság!
A tűzbe nézek,
bennem a huszadik század öröme, kínja.
És újra élek,
mint a folyó, az erdő, az égbolt.
(Újra a tűznél)*

Egy költői program fordul itt visszájára: a tűz lobog, a vers ereje elhamvad. „Küzdöttem a kufárság ellen, / mikkel körülzárták magukat / az embe-

rek, / mint a gépekkel, bútorokkal, / századunk bálványaival, / pusztító hatalmaival,” — mondja Sesztalov verse elején. Tudja, milyen korban él, tudnia kellene azt is: a tűz nem a múlt, ami mellé visszaülünk, a tűz mi vagyunk, egész civilizációnk erejének és romboló irtózatának jelképe, ahogy Nagy László látta:

tűz,
te gyönyörű,
jegeken győztes-örömű,
ne túrd, hogy vénhedjünk sorra,
lélekben szakállasodva,
hülve latoló józanságban,
ahol áru és árulás van,
öltöztess tündér-pirosba,
röptess az örök tilosba,
jéghegyek fölé piros bálba,
ifjúság királya,
tűz!

Az összevetés csak azt igazolja, hogy a sesztalovizmus még akkor is él, ha a költő néha nem elég nagy varázsló ahhoz, hogy ősit és huszadik századit mágikus körbe kössön. Juliánus barátról, a medveünnepről, Miszne istennőről, saját mágikus szavairól annál bővérűbben ömlik belőle az a másfajta „tudás”, amit csak egy sámánfi adhat át a mi világunknak. Bede Anna, anynyi szibériai ősi dal és ének nagy tapasztalatú fordítója is ezekben az énekekben éri tetten leginkább Sesztalov nem csillapodó, két világ közt utazó lelkét. Magyar megszólaltatásai ezekben világítanak le a két finnugor nyelv mélységeibe. Ezekben nő a dallam, az ismétlő technika túl a fordítás lehetetlenségein s lesz elsodró, emlékezést kívánó erejű. Mennyi rejtett hangsúlyt, mennyi évtizedek alatt leszüretelt ismeretet éreztet minden sorában, megoldásában! De most már úgy, mintha oda se kellene figyelnie: magától értetődő azonosulással. Nyelve nem mindig olyan súlyos, amilyen megfontolt; néha örülnék, ha eksztátikusabbá válna, nagyobb lenne a varázslata, hogy még inkább ott énekelhessünk a lazacos Ob mellett varkocsba font hajú eleink árnyaival, az ősi holtak szellemeivel, akik ott maradtak a régi hazában.

Vagy éppen Sesztalov igéi hozzák közénk őket? (Móra.)

TORNAI JÓZSEF